

ÖSSZEFOGLALÓ/ABSTRACT

Vidékfejlesztés és oktatás

SÜLI-ZAKAR ISTVÁN, LENKEY GÁBOR

A VIDÉK MINT FÖLDRAJZI PERIFÉRIA ÉS AZ OKTATÁS MINT KITÖRÉSI PONT

A magyarországi ipari forradalom (19. század második fele) következtében megindult a magyar vidék leértékelődése. Az ipari forradalom számára a forrást évtizedekig a magyar vidék jelentette. 1918 után a megakadt ipari forradalom miatt a falvakban rekedt szegény-paraszti tömegek nyomora a legsúlyosabb belpolitikai problémává vált. A Rákosi–Kádár-rendszerek szocialista iparosítása felszívta a vidéki munkaerő-felesleget, de az iparosítás az agrártérsegek kiszákmányolását és további elszegényítését jelentette. Némely gyógyírt a háztáji gazdálkodás liberalizációja és a KGST kielégítetlen élelmiszerigénye jelentett. A rendszerváltást követően a magyar mezőgazdaság értékesítési válsága halmozottan hátrányos helyzetű térséggé deformálta Magyarországot területének háromnegyedét. Az elmúlt évtizedekben a magyar perifériákon működött az agyelszívás, a tőke kivonása és a pauperizáció. A kialakuló nagybirtokokon folyó monokultúrás árutermelés mind tulajdonformáit, mind termelését tekintve elszakadt a magyar vidéki emberektől. A fenti folyamatok eredményeként a vidéki társadalom deklasszáldott. Ebből a reménytelen helyzetből tudatos regionális politika (a területi preferenciák érvényesítése), s mindenekelőtt a már hároméves kortól elindított oktatás képes csak kitörési esélyt nyújtani.

KULCSSZAVAK: HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZET, FÖLDRAJZI PERIFÉRIA, VIDÉKFEJLESZTÉS, HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS

NEMES GUSZTÁV, VARGA ÁGNES

TÁRSADALMI TANULÁS ÉS INNOVÁCIÓ – ALRENDSZEREK TALÁLKOZÁSA

Cikkünkben arra a kérdésre keressük a választ, hogy a vidékfejlesztési politika és a helyi fejlesztési törekvések összehangolásában milyen szerepet játszik a társadalmi innováció és a hozzá kapcsolódó társadalmi tanulás; ez utóbbinak milyen tartalma, feltételei, eredményei lehetnek. Két esettanulmányban mutatjuk meg, hogy a helyi értékeket, adottságokat hogyan lehet „mai köntösbe öltöztetve”, innovatív módon, erőforrásként hasznosítani a fejlesztésben, és milyen szerepet kapnak mindebben a vidékfejlesztés „magányos hősei”.

KULCSSZAVAK: VIDÉKFEJLESZTÉS, TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ, TÁRSADALMI TANULÁS, VÁLTOZÁSMENEDZSER

PATKÓS CSABA

A LEADER-PROGRAM EURÓPÁBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

A globalizáció megjelenésével világszerte egyre nagyobb problémát jelentenek a versenyben lemaradó térségek. A fejlesztésükre indított, felülről vezérelt intervenciós programok

gyakran hatástalanok. Az alulról jövő kezdeményezésre építő és a helyi közösség intenzív részvételét célzó immanens programok már évtizedek óta sikeres alternatívát jelentenek. Európában az 1990-es évek eleje óta működik a LEADER-program. Egy sikeresen működő európai LEADER akciócsoportból vett esettanulmányon keresztül felvázoljuk azokat a főbb pontokat, amelyek mutatják a helyi tudás érvényesülésének jelentőségét. Cikkünkben kitekintünk a hazai gyakorlat anomáliáira is.

KULCSSZAVAK: VIDÉKFEJLESZTÉS, LEADER, HELYI TUDÁS

ERDEI GÁBOR, BUDINSZKI ISTVÁN, TAR GYULA, EPERJESI TAMÁS FELNŐTTKÉPZÉS ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

A hazai fejletlen vidéki térségek számos gazdasági és társadalmi problémától szenvednek. Ezek közül a legfontosabb elemek: a megfelelő tudás hiánya, a tudás-abszorbeáló képesség hiánya, az innováció hiánya. A hiányzó oktatás és képzés konzerválja a depressziós helyzet számos térségben. Míg ellenkezőleg: a megfelelő oktatás, képzés és tanulás kedvezőbb helyzet kialakítására képes. A közoktatás, szakképzés és felsőoktatás mellett célszerű a felnőttoktatásra és a felnőttképzésre is koncentrálni. Ugyanis a tanulásnak ez a szintje kulcs-tényező lehet a fejlesztési folyamatban. Éppen ezért a felnőttoktatás és -képzés, valamint a vidékfejlesztés kölcsönösen kiegészítő tényezők és elemek.

KULCSSZAVAK: FELNŐTTOKTATÁS ÉS FELNŐTTKÉPZÉS, VIDÉKFEJLESZTÉS FELNŐTTKÉPZÉSSSEL, TUDÁSSZERKEZET, TANULÁS ÉS INNOVÁCIÓ

VELKEY GÁBOR

A TANULÁS SZEREPE A MARGINALIZÁLÓDÓ TÉRSÉGEK FEJLESZTÉSÉBEN

A marginalizáció jelenségének értelmezése nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi területi kutatásokban is olyan újszerű megközelítést jelent, ami túlmutat a területi egyenlőtlenségek (fejlett-fejletlen) hagyományos értelmezésén, illetve a centrum-periféria relációk politikai és gazdasági függőségekre koncentráló megközelítésein. A társadalom széteséseként, a társadalmi integráció felbomlásaként értelmezhető marginalizáció ugyanis az egyenlőtlenségek és függőségek feltárása mellett azon mechanizmusok megértésére helyezi a hangsúlyt, amelyek a társadalom területi szövetének szétszakadásában, a leváló, elkülönülő, marginalizálódó térségek sajátos jellemzőiben és belső működésében érhetők tetten, és amelyek élesen elválnak, elkülönülnek a fejlett, vagy fejlődőképes térségek jellemzőitől, szerveződéseitől. A fejlettség, fejlődőképeség mai értelmezése kiemelt szerepet tulajdonít többek között a területi tőke értelmezésében is a tudásnak. A tudás megszerzésének intézményes és közösségi szerveződése így kulcsszerepet játszanak abban, hogy egy-egy térség hogyan képes bekapcsolódni a globális társadalmi-gazdasági-politikai folyamatokba.

KULCSSZAVAK: MARGINALIZÁCIÓ, VIDÉKFEJLESZTÉS, KÖZÖSSÉGI TANULÁS, TERÜLETI TŐKE

GARAMIERIKA

KISTÉRSÉGI JELLEMZŐK ÉS AZ OKTATÁS EREDMÉNYESSÉGE

A tanulmány a 2007. évi országos kompetenciamérés 8. évfolyamos diákjai szülői háttérének és iskoláik társadalmi összetételének a gyerekek matematika terén elért eredményeire gyakorolt hatását elemzi azoknak a térségi sajátosságoknak a figyelembevételével, ahova ez az összefüggés beágyazódik. Vizsgálja, hogy melyek azok a kistérségi jellemzők, amelyek a gyerekek szülői háttéréhez és iskoláik társadalmi összetételéhez képest, eredményeiket

nézve „kedvezőbb” kimenetek kialakulását segítik elő. A tanulmány keresi azokat a „kitörési pontokat”, melyek elősegíthetik a hátrányos helyzetű térségek fejlődését. A tanulmány a kistérségek jellemzésére a KSH területi adatai alapján kialakított, a kistérségeket sokoldalúan jellemző „mintázatokot”, és az ezek alapján készült homogenitásmutatót használta.

KULCSSZAVAK: KISTÉRSÉGEK, OKTATÁS EREDMÉNYESSÉGE, ISKOLÁK TÁRSADALMI ÖSZSZETÉTELE, ORSZÁGOS KOMPETENCIAMÉRÉS

TRÓCSÁNYI ANDRÁS, PIRISI GÁBOR, MAKKAI BERNADETT **A SZELLEMI TŐKE SZEREPE A VÁROSSÁ VÁLÁSBAN**

Az elmúlt negyedszázad települési folyamatainak egyik döntő eleme a várossá nyilvánítás, amely 1989 és 2014 között közel kétszáz elemmel bővítette a hazai városállományt. Akadnak közöttük olyanok, amelyek évtizedeket vártak a hön áhított címre, és a rendszer-, illetve törvényi változás nyitott új lehetőségeket számukra, ugyanakkor markáns csoport a szuburbanizáció fűtötte településfejlődés következtében előrelépők köre. Jelen tanulmányban a társadalmi adottságokban rejlő differenciák feltárására koncentrálnak. Arra keressük a választ, hogy a lakosság mennyiségi és minőségi mutatói mennyiben nyitottak utat a várossá váláshoz. A vizsgálatba mintegy 30 olyan települést vontunk be, amelyeknek várossá válását személyesen követhettük nyomon, így nemcsak a mérhető társadalmi adottságok (pl. korösszetétel, képzettség, iskolázottság, civil szervezetek száma), hanem a „puha” tényezőket is megismerhettük. Utóbbiak közé tartozhatnak például a (nemzetiségi, egyházi, mezővárosi) hagyományok, a kulturális örökség jelenléte és ápolása vagy éppen a településvezetés személyes adottságai, ambíciói. A vizsgált új városokban közös és eltérő sajátosságokat kerestünk a szellemi tőke tekintetében, igyekezve rámutatni az országosan, avagy térségi összevetésben egyedülálló adottságokra, amelyek a városi cím elnyeréséig (is) elveze(the)ttek.

KULCSSZAVAK: URBANIZÁCIÓ, VÁROSSÁ NYILVÁNÍTÁS, SZELLEMI TŐKE, KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

TEPERICS KÁROLY, DOROGI ZOLTÁN **AZ EGYETEMEK GAZDASÁGI ÉS REGIONÁLIS HATÁSAI**

Az átalakuló világ gazdasági közegben felértékelődött a tudás és a tudásteremtéssel foglalkozó felsőoktatás szerepe. Az egyetemek gazdasági szerepének vizsgálata bekerült a közgazdaságtudomány, neveléstudomány és a regionális tudomány vizsgálati közé. Tanulmányunkban a vonatkozó szakirodalom áttekintése után a magyar felsőoktatás területi jellemzőit próbáljuk feltárni, megkíséreljük a területi-gazdasági hatásuk alapján csoportosítani a hazai felsőoktatási intézményeket, valamint fellelni nyomukat a magyarországi K+F tevékenység regionális jellemzőiben.

KULCSSZAVAK: FELSOROKTATÁS, GAZDASÁGI HATÁSOK, TERÜLETI KAPCSOLATOK, TUDÁS-TRANSZFER

MOLNÁR ERNŐ **GAZDASÁGI ÚTKERESÉS A TANULÁS JEGYÉBEN: EGY ALFÖLDI KISVÁROS ESETE**

Az alföldi kisvárosok II. világháború utáni iparosítása felemás eredményekkel járt: jelentős tényezővé vált gazdaságukban az ipar, amely azonban számos szerkezeti problémát (külső irányítás, technológiai hátrány, erős kötődés a keleti piacokhoz és később problémássá vált

gazdasági ágazatokhoz) is magában hordozott. A rendszerváltás után e negatívumok látványos deindusztrializációhoz vezettek. Az ipari szereplők egy része mégis fennmaradt (a dinamikus térségeken kívül is): új szervezeti keretek között, új piacok felé orientálódva, új szerepekben, munkaszervezés és technológia terén számottevő alkalmazkodást produkálva kísérelnek meg felszínen maradni és növekedni. A tanulmány az elmúlt bő két évtized változásait egy tiszántúli kisváros esetén keresztül mutatja be, és abból az alapállásból indul ki, hogy tágabb és szűkebb régiójuk újraiparosodása e vidéki szereplők számára is esélyt teremt a beszállítói hálózatokba kapcsolódásra, amennyiben képesek a tanulásra, az alkalmazkodásra.

KULCSSZAVAK: ALFÖLD, KISVÁROS, IPARI SZERKEZETVÁLTÁS, BESZÁLLÍTÓI HÁLÓZATOK

Local Development and Education

ISTVÁN SÜLI, ZAKAR, GÁBOR LENKEY

RURAL TERRITORIES AS PERIPHERIES OF HUNGARY

The lessening of the amount of the rural territories started with the industrial revolution, in the 19th century, in Hungary. The reason was that the industrial revolution used Hungarian rural territories as its main (human) resources. As industrialisation went on, more and more people 'escaped' from agriculture to industry (of various kinds), thereby moving from rural territories to urban regions. The process of industrialisation slowed down after the First World War in the country, however – which caused severe social-political problems in the rural territories: farmers could no longer live on their own properties as they had been lost in earlier decades and, at the same time, industry was unable to make use of as many human resources as beforehand. After the Second World War and the communist take-over, industrialisation started up again, though in a forced, dictatorial way (e.g. with development of heavy industry after the Soviet model together with the nationalisation of both industrial as well as agricultural ventures). The direction of the 'planned economy' became less crude after the 1956 revolution, i.e. a special, rather unique 'mixed economy' emerged within *Comecon* – which suddenly disappeared after the political turnaround of 1989/90. The last two decades has moved the country a long way down the pauperisation ladder; and as the only means of escape from such pauperisation, the authors suggests a) a newly formed regional policy, and b) a well-organised basic education which could even reach down to three-year olds.

KEYWORDS: DISADVANTAGED SITUATION, GEOGRAPHICAL PERIPHERY, RURAL DEVELOPMENT, HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT

GUSZTÁV NEMES, ÁGNES VARGA

SOCIAL LEARNING AND INNOVATION IN RURAL DEVELOPMENT

Social learning and innovation goes hand in hand in rural development, yet they occur at different systemic levels, e.g. the national level, regional level, local level etc. These systems of social learning have become separated over the years (decades), however – so they now operate separately. Cooperation between different levels of social learning is crucial for successful developmental policy, though. Two case studies show the importance of cooperation between systemic levels of social learning; and these case studies also show the key role to be played by the "change agent" within rural development.

KEYWORDS: SOCIAL LEARNING, SOCIAL INNOVATION, RURAL DEVELOPMENT, CHANGE AGENT

CSABA PATKÓS

THE LEADER-PROGRAM IN EUROPE AND HUNGARY

With the era of globalization, regions that lag behind are becoming ever more problematic worldwide – and intervention-like central development initiatives usually fail to deal with the problems. So-called immanent programmes building on bottom-up initiatives and aiming to involve local communities have been successful alternatives for decades now. In Europe, the LEADER initiative has been operating since the early 1990s. The relevance of local knowledge in such cases is introduced via a case study coming from a successful European LEADER local action group. In our article, anomalies existing within the Hungarian experience will be highlighted as well.

KEYWORDS: RURAL DEVELOPMENT, LEADER, LOCAL KNOWLEDGE

GÁBOR ERDEI, ISTVÁN BUDINSZKI, GYULA TAR, TAMÁS EPERJESI

THE ROLE OF ADULT EDUCATION IN RURAL DEVELOPMENT

Underdeveloped rural regions suffer from many complex economic and social problems in Hungary. One of the most important elements of this is a lack of proper knowledge, the problem of knowledge absorption and shortages in innovation. An education lack as well as training and learning deficits can lead to depressed situations continuing to exist in many areas of the country; while in contrast: proper education, training and learning are able to create more favourable situations. Besides public, vocational and higher education there is a need to focus on and also look into adult education and training, for these levels of learning could be the key to developing processes. Thus, adult education and training, along with rural development are factors serving to complement each other.

KEYWORDS: ADULT EDUCATION AND TRAINING, RURAL DEVELOPMENT VIA ADULT EDUCATION, KNOWLEDGE STRUCTURE, LEARNING AND INNOVATION

GÁBOR VELKEY

THE ROLE OF SOCIAL LEARNING IN THE DEVELOPMENT OF MARGINALISED REGIONS

‘Marginalisation’ is a new approach within social geography and regional studies. It not only refers to inequality among regions and territories (in terms of economic, social and political processes); it also involves the means and tools by which ‘marginalisation’ might be eased, i.e. so marginalised territories might catch up with other parts of the regional unit. ‘Territorial capital’ is one unavoidable necessity if this catching up process is to succeed. To develop ‘territorial capital’ – or local and regional knowledge – both formal and non-formal (that is, ‘social’) learning is needed. Social learning processes lead to the building up of territorial capital, via which marginalised territories might then catch up with the global(ised) economy and society.

KEYWORDS: MARGINALISATION, RURAL DEVELOPMENT, TERRITORIAL CAPITAL, SOCIAL LEARNING

ERIKA GARAMI

FEATURES HAD BY MICRO-REGIONS AND THE EFFECTIVENESS OF EDUCATION

This study analyses the effect of parental background and that of schools’ social composition on the mathematical achievements of 8th-grade students involved in the 2007 National Competence Assessment (while taking into account the peculiarities of the region

where this is embedded). The study explores the specific features of minor regions which, while noting parental backgrounds and the social composition of involved schools, might be able to promote an improvement in student results. The study will analyse the “break-out points” that could facilitate the development of under-privileged regions. To describe the minor regions, in the study we have used typical “patterns” that can give a multipurpose description of these regions, something formed on the basis of regional figures from the Central Office of Statistics together with an indicator of homogeneity calculated on the basis of such “patterns”.

KEYWORDS: TERRITORIAL DIFFERENCES, EDUCATIONAL EFFECTIVENESS, SOCIAL CONSTITUTION OF SCHOOLS, NATIONAL COMPETENCE ASSESSMENT

ANDRÁS TRÓCSÁNYI, GÁBOR PIRISI, BERNADETT MAKAI
THE ROLE OF HUMAN CAPITAL IN THE FORMAL URBANISATION OF HUNGARY

One of the most influential spatial processes of settlement building in Hungary over the last two decades has been formal urbanisation, which has roughly doubled the number of towns between 1989 and 2014. Receiving a town ranking is only an administrative procedure, although the public often makes a mystery of town ranking. The pool of villages competing, and towns receiving such a ranking serve to present a heterogeneous group of settlements with unique characters. Some of them have been waiting for such ‘progress’ for decades and the recent legislature has provided them with an opportunity now – while others’ massive developments have been fuelled by the forces of suburbanisation. The authors here make an attempt to introduce the process of formal urbanisation, and there is then a quantitative and qualitative investigation of those human resources and cultural infrastructure which could have been adequate bases both for settlements’ recent development that led to the achievement of town ranking; and it also looks to their likely future progress.

KEYWORDS: HUMAN CAPITAL, SOCIO-CULTURAL COMPONENTS, CULTURAL INFRASTRUCTURE, FORMAL URBANISATION

KÁROLY TEPERICS, ZOLTÁN DOROGI
THE ECONOMIC AND REGIONAL IMPACTS OF UNIVERSITIES

In the transforming world economic situation, the role of higher education, focusing on knowledge and knowledge creation, has become appreciated; while the study of the economic roles of universities has become a part of the study of economics, pedagogy and regional science. In our paper, after reviewing the related literature we make an attempt to reveal the regional characteristics of Hungarian higher education, endeavour to categorise Hungarian higher educational institutions on the basis of regional economic effects, while finding traces of the regional factor in the local characteristics of R&D activities in Hungary.

KEYWORDS: HIGHER EDUCATION, ECONOMIC IMPACTS, REGIONAL CO-OPERATION, KNOWLEDGE TRANSFER

ERNŐ MOLNÁR
ECONOMIC PATH-FINDING BY LEARNING: THE CASE OF A SMALL TOWN IN HUNGARY

The industrialization of small towns after the WWII had contradictory results. Industry became an important element of local economies, yet the sector also showed structural

problems (external control, technological backwardness, a strong dependency on Eastern markets, and problematic economic sectors). After the change of regime, these features led to remarkable de-industrialization, though despite the negative tendencies, some industrial enterprises have survived. They are trying to keep afloat and grow within the new organizational structure; and such firms are orienting themselves toward new markets, have new roles, and are adapting themselves in work organization and technology. This case study presents the changes experienced by some firms in the last two decades in one small town in Eastern Hungary, taking the stance that the reindustrialization of both wider and narrower regions and districts will offer such enterprises a chance to become integrated into the established supply chains – that is, if they are able to learn and adapt to the changing circumstances.

KEYWORDS: SMALL TOWN, INDUSTRIAL RESTRUCTURING, SUPPLY CHAINS, ADAPTATION